

СЕКЦІЯ 7

ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ І РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Бистряков І. К.

д.е.н., проф.

Інститут демографії та проблем якості життя НАН України

Київ, Україна

РЕКОНСТРУКТИВНІ ОЗНАКИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Постановка питання

Обговорюючи напрями повоєнної реконструкції України, вкрай необхідним є пошук засобів досягнення результатів на засадах аналізу досвіду світових і зокрема європейських трендів подолання економічних криз, які відбувалися на протязі останнього часу. У зв'язку зі складністю цієї проблеми доцільно зосередитися на підході до вирішення подолання кризового становища, який дозволить більш раціонально використовувати матеріальні і фінансові ресурси, а також кошти міжнародної допомоги Україні. Не зважаючи на те, що на сьогодні, масштаб впливу конфлікту є не повною мірою визначеним, вже зараз необхідно формувати програми виходу із економічної кризи, спричиненою війною, які мають базуватися на нових морально-етичних цінностях та принципах відповідального споживання, що передбачають зведення до мінімуму нераціональне використання природних і будь-яких інших ресурсів, упровадження речей із великим життєвим циклом. За таким підходом стає вкрай необхідним зосередження уваги на проблемі ефективного використання наявних просторових ресурсів щодо забезпечення поступового зростання якості життя населення територіальних утворень. На цьому шляху особливу увагу слід привертати до того, що реконструктивні дії за просторовими вимірами є унікальними, і мають враховувати пост конфліктний економічний стан постраждалих територіальних утворень. Отже, процес реконструкції повинний бути адаптований до економічних конкретних потреб простору життєдіяльності населення.

Європейські принципи просторового планування

Головним принципом організації європейської системи просторового планування є перехід до дорадчої та інтерактивної форми, що охоплює як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки. Головні переваги багатосторонньої комунікації для всіх учасників процесу планування полягають у підвищенні якості прийнятих рішень, дотриманні при вирішенні конфліктних ситуацій

балансу між суспільними та приватними інтересами. У цьому аспекті, створюються умови щодо сприяння розумінню потреб, уподобань та цінностей населення просторових утворень. Соціальний контекст та підвищення рівня довіри громадян стають головною турботою регіональних та міських органів влади. Важливим є те, що за таким підходом мешканці отримують можливість реалізувати свій творчий потенціал, змінити на краще середовище, в якому вони живуть. Крім того, у населення виховується громадянська самосвідомість і відповідальність за майбутнє просторового утворення (міста, регіону, країни). У той же час, бізнес має можливість адресного сприяння пошуку можливостей впливу на процес прийняття рішень та вироблення напрямків просторового розвитку через підтримку кращих практик та технологій.

Таким чином, узагальнено європейську позицію можна охарактеризувати як таку, що ґрунтується на реляційному підході до трактування сутності простору, що передбачає його аналіз як простору соціального. Подібна трансформація, вимагатиме зміни вектору цілепокладання і сукупності індикаторів, які раніше ґрунтувалися здебільш на економічному аналізі. Більш того, важливим стає відзначення властивостей простору в географічному та економічному аспектах, саме на тлі соціального простору, що актуалізує проблему соціальної орієнтації формування загальних трендів розвитку. Такий простір формує сукупність соціальних відносин (зв'язків), до яких будь-який індивід вступає з іншими індивідами, соціальними групами та соціумом загалом. Соціальні координати такого простору задаються соціальними групами, а соціальне становище проявляється у сукупності соціальних зв'язків з усіма групами, відображаючи не статуси, а населення як таке.

Контури реконструктивного просторового розвитку України

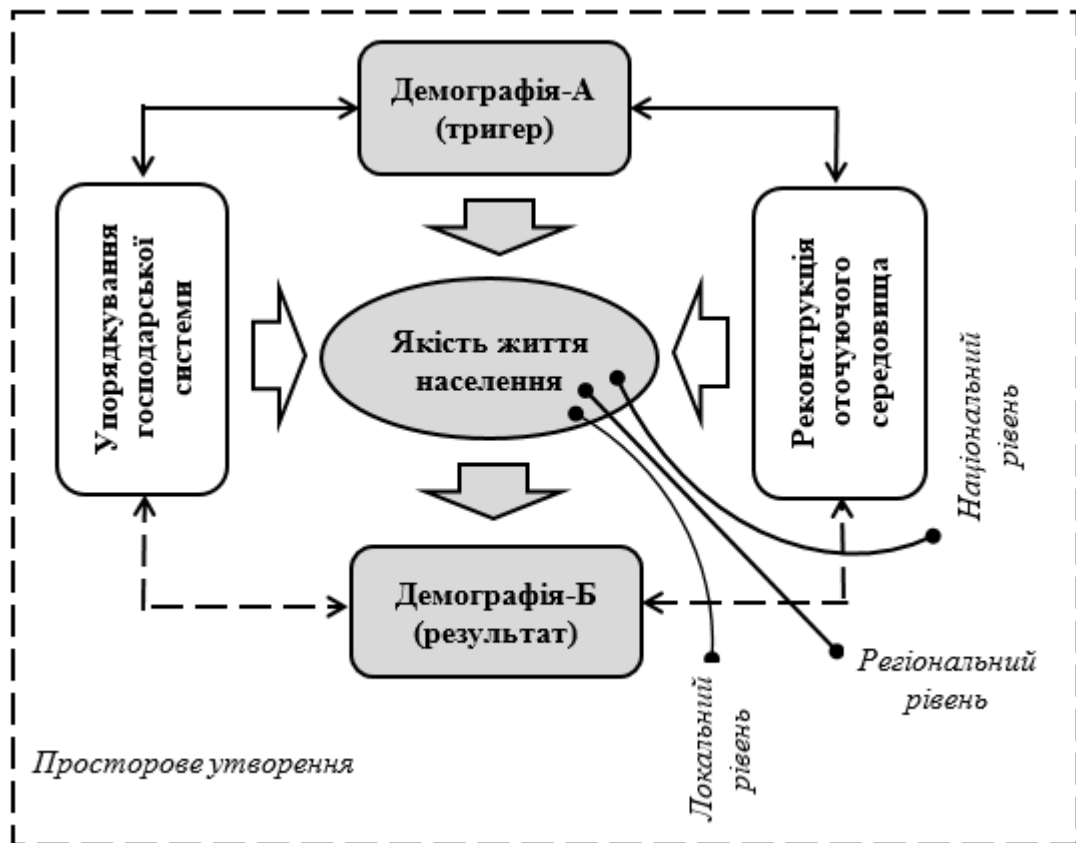
Контури реконструктивного просторового розвитку України мають відповідати як європейським підходам, з метою забезпечення умов інтеграції у європейську спільноту, так й мають враховувати національний досвід, що відображає специфіку та ментальність стейкхолдерів та управляючих структур, які зацікавлені у забезпеченні розвитку просторових утворень на умовах гармонізації багатьох різноспрямованих інтересів.

Важливим аспектом, виходячи з духу європейських принципів організації просторового розвитку, є те, що він повинен мати соціетальну направленість. При цьому формування цілісної моделі організації потоків управлінських дій у досягнення цільових реконструктивних орієнтирів доцільно проводити спираючись на домінантні позиції за схемою що надається на рис. 1.

Відповідно до наданої схеми, зазначається що цільовим орієнтиром реконструктивних дій має бути підвищення якості життя населення відповідного просторового утворення. Уявлення про якість життя у різних просторових утвореннях, в різні часові періоди мають свою особисту картину. Втім їх загальні ознаки можна ідентифікувати за традиційними рівнями

проведення досліджень, а саме на національному, регіональному та локальному рівнях. Головними складовими, що включаються у процес забезпечення якості життя населення, з одного боку, є господарські системи, включаючи складні системні відносини щодо її упорядкування і торкаються реальних секторів економічної діяльності, котрі забезпечують матеріальну основу існування людини (населення) того чи іншого просторового утворення. А з другого боку, оточуюче середовище, або середовище проживання людини (населення), включаючи екологічну, інфраструктурну, соціальну та інші складові, що у підсумку складають для людей відповідні комфортні умови.

Принципова схема упорядкування реконструктивних дій у просторових утвореннях може бути активізована різними процесами та факторами, які є для нього пріоритетними, або домінуючими, тобто тими що виступають в якості тригерів. На приведеній схемі рис. 1 в якості тригера визначено демографію, як найбільш сприятливий для свідомості населення фактор, що відображає на даний воєнний час трансформаційні процеси в Україні загалом. У такому разі спираючись на ознаки деформації демографічної картині на просторі України, можемо визначити напрями реконструктивних дій у господарській системі та у

Рисунок 1. Принципова схема упорядкування реконструктивних дій в Україні повоєнного періоду

рамках оточуючого середовища. Таким чином, висувається гіпотеза, за якої, покращуючи ознаки якості життя населення, створюємо умови щодо процесу автотельного покращення демографічної ситуації.

Зазначимо, що процес упорядкування реконструктивних дій носить динамічний характер і базується на врахуванні зворотних зав'язків та ітеративного їх функціонування.

Далі, схеми управління реконструктивним розвитком просторових утворень мають проводитися за деякими напрямками, однак фрактал управління залишається однаковим. У нашому випадку, увага зосереджена на співвідношенні та взаємодії двох ключових процесів, пов'язаних із упорядкуванням господарської системи та питаннями ефективного використання природно-ресурсних активів (рис. 2). У даному разі, уявлення населення про бажаний розвиток просторового утворення, по-суті, визначає системне уявлення про якість життя територіальної спільноти, і таким чином, як прямо, так і опосередковано, конкретизує управлінських дії щодо упорядкування визначених процесів в рамках концепту просторового розвитку.

Рисунок 2. Концепт реконструктивного просторового розвитку на базі природно-ресурсних активів з урахуванням чинників якості життя

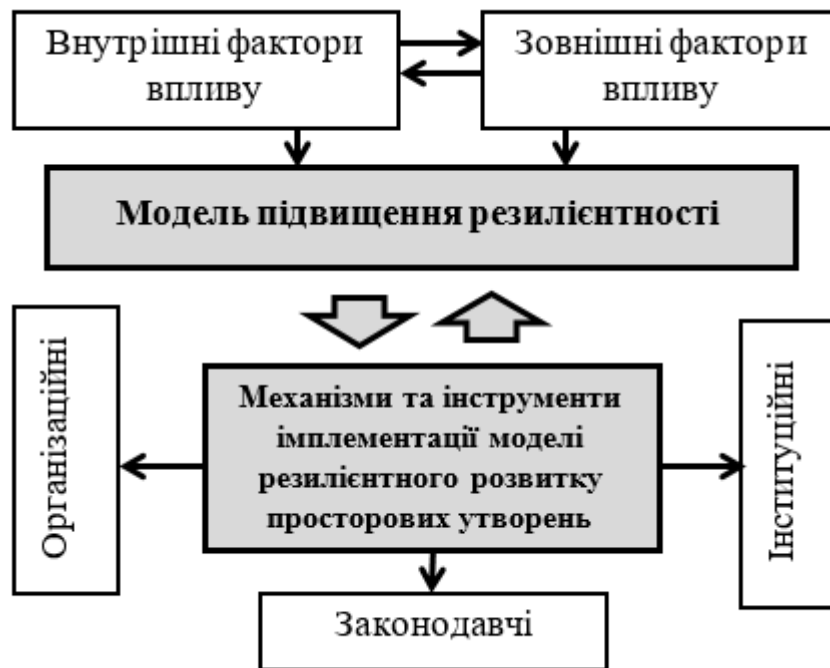
Тобто концепт просторового розвитку реалізується у процесі розробки форсайту за використанням методу сценарного прогнозування, з послідуєчим закріпленням основних його положень у проекті майстер-планування.

Підкреслюємо, що майстер-планування це інструмент стратегічного планування, що передбачає відповідний рівень використання інформації, включаючи рівень її узагальнення, укрупнення та комплексності, який уточнюється у процесі узгодження в рамках розробки форсайту і самого проєкту майстер-планування.

У рамках європейського бачення просторового розвитку, особливе місце відводиться оцінці резилієнтності його функціонування. У нашому випадку, характеристику резилієнтності доцільно використовувати як таку, за допомогою якої маємо можливість відслідкувати стан якості життя населення відповідного просторового утворення, а також ефективність проведення реконструктивних заходів. Звісно, якщо ми забезпечимо за рахунок реконструктивних дій, підвищення резилієнтності окремих просторових утворень, то поступово зможемо досягнути бажаних результатів щодо покращення ситуації національного простору в цілому. Концептуальну схему функціонування моделі підвищення резилієнтності для будь-якого просторового утворення представлено на рис. 3.

Коментуючи надану схему, підкреслюємо, що модель підвищення резилієнтності просторового утворення формується під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Їх набір визначається у процесі розробки форсайт-проєкту, і залежить у першу чергу від масштабу просторового утворення, який розглядається, та його функціональних характеристик. Складність полягає у тому, щоб вірно сформуванати комбінаторику факторів впливу, що мають враховуватися, оскільки вона повинна бути гармонізована із головними функціями, які визначають напрям і особливості розвитку просторового утворення. Ця процедура має творчу природу, оскільки в разі невдалого комбінювання розгляду факторів впливу, можна промахнутися, і не досягнути бажаних цільових орієнтирів, оскільки управлінські дії і потоки енергії та ресурсів підуть не у тому напрямку, що потрібно.

В разі вірного вирішення вказаної проблеми, за логікою управлінського процесу, сформуванати комплекс механізмів та інструментів імплементації моделі резилієнтного розвитку просторового утворення не становить складності, оскільки охоплює традиційний комплекс організаційних, законодавчих, інституційних та інших складових.

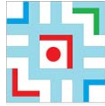

Рисунок 3. Концептуальна схема підвищення резилієнтності просторових утворень

Висновки. Незважаючи на великий досвід реконструктивного просторового планування, багато його аспектів ще не отримали адекватної оцінки як в Україні, так і за кордоном. Порівняння вітчизняного та європейського досвіду свідчить про різні тенденції у формуванні політики просторового розвитку та управління територіями. Важливим моментом для країн ЄС, на котрі нам необхідно привертати увагу, є те, що за дотримання єдиних принципів сталого просторового розвитку допускається певне відхилення від рекомендацій верхнього рівня регулювання просторового планування. Звісно, що необхідно не тільки проводити аналіз, найкращих європейських практик та сучасних технологій у просторовому плануванні, але й сприяти процесу їх адаптації та апробації на національному рівні, що необхідно для більш ефективного управління реконструктивними діями щодо розвитку територіальних утворень в Україні. Відповідно, вимальовуються і завдання досліджень – узагальнювати досвід просторового планування у своїй країні та за кордоном, а також пошук методів його ефективного впровадження на розумній основі у вітчизняне просторове планування. Саме у цьому ключі слід обговорювати питання формування контуру реконструктивного розвитку в Україні у повоєнному періоді, орієнтуючись на фактор забезпечення якості життя населення просторових утворень України.

RECONSTRUCTIVE FEATURES OF SPATIAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ENSURING QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION OF UKRAINE

Abstract. The reconstructive features of spatial development are aimed at improving the quality of life of the population of Ukraine by optimizing the use of territories and infrastructure. These features include the restoration of destroyed facilities, integration of modern technologies, development of transport and social infrastructure, ensuring environmental safety and creating conditions for sustainable development. Effective spatial development planning contributes to the creation of a comfortable, safe and attractive living environment, which increases the well-being and social stability of the population.

IRWIR PAN
Polska Akademia Nauk
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa

Asociația tinerilor și tărăncilor
din România

Co-funded by the
European Union

RUAR
REBUILD RURAL
UKRAINE

«СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ»

“MODERN CHALLENGES IN LAND RESOURCES MANAGEMENT”

**Матеріали I Міжнародної науково-практичної
конференції**

**Materials of the 1st International Scientific and
Practical Conference**

Червень/June 7, 2024

УДК 332.36

Сучасні виклики в управлінні земельними ресурсами: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 червня 2024 р.). Київ : Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2024. 168 с.

Видання містить матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики в управлінні земельними ресурсами». Тематика конференції відображає комплексність, міждисциплінарність і багатовекторність проблем формування сталого землекористування та інноваційних підходів до їх вирішення. У тезах доповідей учасників представлено технічні, організаційні, економічні, екологічні та соціальні засади забезпечення формування сталого землекористування.

Матеріали збірника будуть корисними для фахівців у сфері землеустрою, геодезії, картографії, містобудування, геоінформаційних технологій та ін.

The publication contains materials of the I International scientific-practical conference «Modern challenges in land resources management». The theme of the conference reflects the complexity, interdisciplinarity and multi-vector nature of the problems of sustainable land use formation and innovative approaches to their solution. The participants' reports present the technical, organizational, economic, environmental and social principles of ensuring the formation of sustainable land use.

The materials of the collection will be useful for specialists in the field of land management, geodesy, cartography, urban planning, geographic information technologies, etc.

Матеріали подано в авторській редакції

Materials are submitted in the author's edition

Рекомендовано до друку вченими радами

Факультету землевпорядкування Національного університету біоресурсів і природокористування України
(протокол № 10 від 20 червня 2024 р.)

Інституту землекористування Національної академії аграрних наук України
(протокол № 6-1 від 24 червня 2024 р.)

ISBN 978-617-8171-66-7

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2024
©Institute of Rural and Agricultural Development Polish Academy of Sciences (IRWiR PAN), 2024
©ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2024
©Інститут землекористування НААН України, 2024